

Рецензия

**относно процедура за присъждане на образователната и научна
степен „доктор по психология”**

**на дисертационен труд на тема „Въздействие на въоръжените
конфликти върху физическото и психическо здраве на палестинските
ученици”**

Професионално направление: 3.2. „Психология“

Докторска програма: „Педагогическа и възрастова психология“

**Докторант: Набил Шибли, ВСУ „Черноризец Храбър”, Катедра
„Психология”**

**Научни ръководители: проф.д.пс.н. Валери Стоянов и доц. д-р Петър
Нешев**

**Рецензент: проф. д-р Ваня Господинова Христова, съгласно Заповед на
Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър” № 338 от 20.06.2025 г.**

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд на Набил Шибли разглежда актуална и значима проблематика, разкриваща важната връзка между няколко фундаментални конструкта, а именно влиянието на въоръжените конфликти върху физическото и психическо здраве на палестинските ученици.

В днешно време, интересът към детерминантите и механизмите влияещи върху физическото и психическо здраве на подрастващите преживяващи военни конфликти се засилва, тъй като те оказват негативно въздействие не само върху цялостното здравословно състояние, но са и причина за появата на депресии, тревожност и дори посттравматично стресово разстройство при децата в зоните на конфликт.

Да се установят последиците от преживяването на военни конфликти върху психичното здраве, нивото на разпространение на посттравматичното стресово разстройство, проявите на депресия сред палестинските ученици в Западния бряг, както и ролята на социалната и семейна подкрепа в преодоляването на неблагоприятните последици от тях е въпрос, чийто отговор задава актуалността на настоящият дисертационен труд.

Дисертационният труд на Набил Шибли е в обем от 174 страници, като съдържанието е структурирано в увод, три глави, изводи, препоръки, библиография и приложения. Текстът съдържа 14 таблици. Цитирани са 272 източника на латиница.

II. ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Структурата на дисертацията е логически изградена и подчинена на цялостното разработване на изследователския проблем, на проверката на поставената изследователска хипотеза и произтичащите от нея изследователски въпроси.

В **Увода** е представена аргументацията за избора на изследователската проблематика, както и ролята на разглеждания проблем в теоретичен и практико-приложен аспект.

Първа глава **„Психологически теории и подходи за обяснение на конфликти, психична травма и психично здраве на личността. Въоръжените конфликти и тяхното въздействие върху качеството на живот”** е теоретична и се състои от осем параграфа. В петте параграфа прецизно са формулирани целта, задачите, предмета на изследването, хипотезите и методите за анализ на данните от дисертационното изследване. В седми параграф е направен сравнителен анализ на психологическите теории, подходи и модели разкриващи връзката между

конфликтите и психичните състояния на личността. В последният параграф е представена концептуалната и изследователска рамка на дисертационното изследване.

Втора глава **„Влияние на посттравматичното стресово разстройство върху психическото развитие на детето. Методология и организация на емпиричното изследване“** също е теоретична. В първият параграф, е направен анализ на влиянието на въоръжените конфликти върху проявите на посттравматичното стресово разстройство и депресията на палестинските ученици.

Във втори параграф се разгръща проблематиката отразяваща неблагоприятните преживявания и тяхното влияние върху когнитивното развитие на децата от Западния бряг на Палестина следствие от протичащите въоръжени конфликти. Третият параграф е посветен на разкриването на влиянието на въоръжените конфликти върху физическото здраве на палестинските ученици. В четвъртият параграф е направен сравнителен теоретичен анализ на различните парадигми описващи детското развитие, формирането на идентичност, привързаност, кризи и добродетели. Последният параграф е посветен на методологията и организацията на емпиричното изследване.

Извадката на изследваните лица включва 5407 арабско-палестински ученици, момичета и момчета, възрастово диференцирани от 10 до 15 години, избрани на случаен принцип от 93 училища от Западния бряг и Източен Йерусалим. Приложен е въпросник, който оценява субективната заплаха от въоръжени конфликти (STACE) измерващ интензивността на събитието и физическите последици от излагането на децата на въоръжени конфликти. Проучени са и аспектите на социална и психологическа подкрепа, която оказват родителите на деца преживели въоръжени конфликти.

За събиране на необходимата информация са използвани въпросник, интервюта и анкети въз основа на които е направен съответният анализ на получените резултати.

Получените резултати са представени и графично, а анализите са въз основа на статистическа обработка осъществена с SPSS, версия 20.0.

Трета глава „**Интерпретация и анализ на резултатите. Дискусия и заключения**“ е посветена на анализа на взаимовръзките и влиянията на измерваните променливи.

Изложението е написано логично, а докторанта демонстрира познаване на проблематиката и умения за логическа връзка между теоретичния подход и решаването на практическите въпроси.

Получените резултати са интерпретирани от гледна точка на степента, в която потвърждават хипотезите. Въз основа на това са изведени изводи и са предложени възможности за практически приложения на резултатите от дисертационното изследване.

В заключението е направено обобщение на получените резултати от дисертационното изследване. Посочените изводи следват от текста, логични са и са пряко обвързани с конкретната проблематика.

III. АВТОРЕФЕРАТ И ПУБЛИКАЦИИ ПО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Авторефератът към дисертационния труд вярно и точно отразява дисертационния труд, а публикациите по него са достатъчни и включват съществени страни от работата на докторанта.

Авторското участие в получаването на **приносите** в дисертационния труд са адекватно отразени:

➤ Систематизирани са основни научни теории и изследователски перспективи разкриващи въздействието на въоръжените конфликти върху психическото развитие на децата.

➤ Предложени са нови диагностични инструменти, които подпомагат диференцирането и измерването на възприеманата заплаха и последици за психичното здраве на децата във военни зони.

➤ Дообогатени са методологичните рамки на изследванията проучващи травмите и устойчивостта на децата преживели военни конфликти, като е зададен модел за бъдещи емпирични изследвания.

➤ Доказана е спешната необходимост от прилагането на ранна превенция на психичното здраве на деца в засегнатите от конфликти региони, като за целта са изведени препоръки, които могат да бъдат приложени от правителства, неправителствени и международни организации.

➤ Практико-приложната значимост на дисертацията се изразява в това, че резултатите от проведеното дисертационно изследване могат да се прилагат на практика от работещи в УНИЦЕФ, СЗО и УВКБ на ООН в усилията им да бъдат подкрепяни и защитени децата в конфликтни зони по света.

По дисертационния труд има посочени три публикации, в които са представени съществени части от труда.

IV. КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ И ПРЕПОРЪКИ:

По същностните страни на основните тези и тяхното доказване в дисертацията нямам критични бележки. В хода на разработването на дисертационния труд и в качеството ми на рецензент, докторанта се постара добросъвестно да отрази направените бележки.

V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Представеният дисертационен труд на **Набил Шибли** има характер на самостоятелно научно изследване. С него авторът разкрива своите задълбочени теоретични познания и умения за провеждане и интерпретиране на емпирични изследвания. Дисертацията съдържа приноси както в теоретичен, така и в практико-приложен аспект.

Въз основа на изложеното по-горе, предлагам на уважаемите членове на Научното жури да присъдят образователната и научна степен „доктор“ на Набил Шибли по „Педагогическа и възрастова психология“ професионално направление 3.2. „Психология“.

гр. Варна
17.07.2025 г.

Рецензент:
(проф. д-р Ваня Христова)